ayaküstü, bir kahve içimi

KENTTE GÜNDELİK YAŞAM

Aynur Can

ÖTÜKEN

AYNUR CAN; 1972 yılında Denizli'de doğdu. 1990'da İzmir Atatürk Sağlık Meslek Lisesi'ni bitirdi. 1996 yılında İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümünden mezun oldu. Yedi yıl süre ile Ankara ve İstanbul'da Sağlık Bakanlığı'na bağlı hastanelerle hemşirelik hizmeti verdikten sonra Marmara Üniversitesi'ne Öğretim Görevlisi olarak atandı. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Bilim Dalı'nda 'İstanbul Kent Dokusunda Bir Tür Konut Tercihi ve Kültürel Yapı Etkileşimi: Rumelihisarı Örneği' tezi ile yüksek lisans (1998), 'Antik Kent ve Bu Mekânı Üreten Toplumun Değerler Sistemi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Atina Örneği' tezi ile doktora (2003) derecesini tamamladı. Halen Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Yerel Yönetimler Programında öğretim üyesidir.

Halen kent kültürü ve estetiği alanında önlisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde dersler vermekte ve bu alanda araştırma ve çalışmalarını yürütmektedir.

Varoluşun sırrını
gönüllerde aşikâr kılan
kadim şehir,
İstanbulcuğumuza…

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ • 13

GİRİŞ • 17

Kentte Gündelik Yaşam ile Şehirde Günlük Hayat Arasındaki Fark/lar Üzerine • 23

Can Fani /Hüvel Baki • 25

Medeniyet mi? • 26

Tek Dişi Kalmış Canavardan Geriye • 28

Dem Bu Dem • 29

Keşke • 32

Rüyada Medeniyet Kurmak • 33

İstanbul Zevki • 35

Renk Koku ve Kent • 41

Wien-Vienna-Viyana • 42

Manchester • 44

Büyük Yalan ve Hakikat • 45

Endülüs Bir Sonbahar Yaprağı Düşen • 46

Kendini Bilme Deneyimi • 49

Düşünürken• 51

OL/mak • 54

Zamanı Tersinden Okumak • 56

Müseddes-i Mütekerrir • 59

Anne Kavramı • 61

Hissedebiliyorum Öyleyse Varım • 64

Hiç ve O • 66

10 • Kentte Gündelik Yaşam

67 • Benliği Dinlendirmek Saygı Uyandırmak
69 • *Laleli*
73 • *Kar Estetiği*
75 • Masal Şehir ve Örnek İnsan
89 • *Gerçek Bir Masal*
91 • *Bağdat*
92 • *Umut İstanbul*

Derleme Yazılar

95 • Yerel Otorite ve Kimlik?
99 • İnsan İnsanın Ufkudur
104 • Az Çoktur Küçük Güzeldir
114 • Mantığın Küçük Kız Kardeşi: Estetik
123 • Bir Varmış, Bir Yok Olmaya Yüz Tutmuş Bursa Estetiği Üzerine
131 • Vicdanımızı Gözlerimize Takıp Mısır Medeniyetine Yelken Açtık
139 • Çıkmaz Sokak Üzerine Açılım

Biyografik Bir Seçki

149 • Ahmet Vefik Paşa
154 • Bir Osmanlı Entelektüeli: Nigâr Hanım
160 • Bir Model, Bir Söylem: Turgut Cansever
165 • *Son Söz*

168 • Kaynakça

Kalabalıklar

HERKESİN harcı değildir kalabalıkla yıkanmak: Bir sanattır kalabalıktan hoşlanmak; bazı insanlar vardır, bir peri, daha beşikte iken, kılıktan kılığa girmenin, kalabalığa karışıp yüzünü maskeyle gizletmenin zevkini, eve duyulan kini ve yolculuk tutkusunu üfler kulaklarına, işte yalnız o kişi gerçekleştirir kaynaşmayı insanlık hesabına.

Çokluk, teklik: Etkin ve doğurgan bir şairin kaleminde birbirine eşit şeyler. Yalnızlığını doldurmayı bilmeyen, arı kovanı gibi işleyen bir kalabalıkla yalnız olmayı da bilmez.

Baudelaire, *Paris Sıkıntısı*

Önsöz

SÖZÜN önünde ne söylenir? Sözün öncesi ve sonrası aynı aslında. Kendimi bildim bileli hizmet ediyorum. En keyifli emeğim, öğrencilerime verdiğim ve onlardan bol kepçe aldığım anlarda gizlenmiş. Sözün aslı aynı ve saklanmamalı daha fazla. Gecede ay ışığı edasıyla süzülmeli, sessizce ışıltı sunmalı çorak gönüllere ve merhaba demeli. Umut vermeli, ufuk çizmeli, hayal satmalı, masal anlatmalı ve rüya tabir etmeli karşılıksız, yeryüzünün tüm misafirlerine. Biraz kuram, biraz şiir, biraz anı, biraz mimari ve musiki alıp el yontusu tekneye, dünya seyrine çıkmanın adı: Kent Kültürü. Düşünceden daha fazla duygu ve yaşanmışlıklar ama içinde hepsi var. İnsanın zamana tutunmuş, mekânı aşmış serüvenleri serpiştirilmiş. Toplamak kime nasip?

Yolumu aydınlatan, kalbimi güzel sözleriyle genişletip sevgi ile dolduran, daima huzurunda huzur ikram eden ve değerini bir türlü biçemediğim Hocam Sadettin Ökten'e bu vesile ile sonsuz kere teşekkür etmek istedim. Bu niyetin gerçeğe dönüşmesinde varlıkları ile emek sunan ve ortam hazırlayan eşim ve çocuklarıma can-u gönülden müteşekkirim. Hayalin

peşine takılmayı, hayatın acı ve güçlüklerine direnmeyi, hakkı almayı ve savunmayı öğreten ve beni bugüne taşıyan çekirdek ailemin bireylerini her an sevgi ve minnetle anıyorum. Ürünün son aşamasında değerli emeğini esirgemeyen öğrencim Mehtap Ferhat'a da teşekkür borçluyum.

En acı gerçeğimiz olan ölümün soğukluğunu hiç hissettirmeden gündelik yaşamı sıcacık akıtana sonsuz şükürler olsun. Ve selamlar, hayatı güzelleştirmek için var olmuş biricik varlığa,

İnsan'a…

Eminönü, 13 Ağustos 2008

2008 Baharı, Eski Valide-i Atik Medresesi,
Üsküdar

Men eyleyemez mes'ele-i aşkı müderris.
Baki

Hiçbir sanatçı gerçekle yetinemez.
Nietzsche

GİRİŞ

1997 YILININ sonbaharında, kendimi, bir ön lisans programının Kent Kültürü dersini izlerken buldum. Ertesi yıl ise dersin rehberliği ellerime teslim edilmişti. Öğrencilerimle öyle çok sevmiştik ki bu dersi, her yıl farklı ve o yıla özel, özgün program içeriğini bizatihi kendimiz düzenledik. Bilimsel metinler, toplumsal romanlar okuduk, tiyatrolar izledik, müzik dinledik, takım çalışmaları yaptık, kantinde çay içerek tv dizilerini ve reklâmları eleştirdik, kocaman İstanbul'da küçük kent gezilerine çıktık. Bu gezilere önce en yakınımızdan başladık. Rumelihisarı, Soğanağa, Gedikpaşa, Kumkapı, Beyazıt, Mahmutpaşa, Sultanahmet, Çemberlitaş, Gülhane, Süleymaniye, Vefa, Mercan, Sirkeci, Eminönü, Kocamustafapaşa, Sünbül Efendi, Merkez Efendi, Cerrahpaşa, Davutpaşa, Eyüp Sultan, Fındıklı, Galata, Beyoğlu ve Üskü-

dar. İstanbul'u birlikte dinledik ve temaşa ettik. Tartıştık, sohbet ettik, yağmurunu seyrettik, soğuğunu hissettik ve havasını içimize çektik İstanbul'un. Belki de hiç birimiz değildik İstanbullu ama kendimizi ve İstanbul'u aramaya çıkmıştık adım adım. Bu küçük yolculuklarda kendimizi buralarda hayat bulmuş medeniyetin varisleri olarak hissettik. Hissetmeye gayret ettik. Biraz doğu Romalı, biraz Osmanlı ve daha çok Türk vatandaşı ve en çok İstanbullu olarak, kadim İstanbulluyu aradık. Aradığımız biraz roman, biraz şiir, biraz hatırat, biraz sosyoloji, biraz tarih ve birazcık felsefe ve kent nasıl yönetilirdi? Birlikte nasıl geçinilirdi güzel güzel? Oldukça amatördük ama başlamıştık ve olabildiğince halis niyetliydik. Müfredatta sonbaharda yerini alan bu sıcak çalışma ortamını, kimi zaman baharla buluşturduk ve resmî olmayan dersleri baharın onuruna gönüllü olarak sürdürdük. İzleyicisi olarak katıldığım ilk dersten, Hocam'dan öğrendiğim ilk doğru ve ilk kabul çınlıyor kulaklarımda.

'Sevgiyi kuşatamayan hiç bir medeniyet/uygarlık yaşayamaz'.

İşte biz bu dersin hamurunu sevgi ile yoğurmuş ve içine samimiyetten başka bir şey katmamıştık. Birbirimize bireyselliklerimizin hak ettiği değeri vererek, İstanbul'u sevmeye ve sevdirmeye talip olmuştuk. Ne kadarını başardık? Onu zaman ve toplumsal vicdan görünür kılacak. Biz halis niyetle çalışmaya ve çok çalışmaya azmettik.

Bu kitabın öyküsüne gelince, yaptığımız işi '*gönül çalma sanatı*' olarak tanımlayan Hocam'a dünya gözüyle bir teşekkür notu düşeyim diye yazmak sorumluluğu ve de zorunluluğu hâsıl oldu.

Şimdi bilim dilinin sosyal bilimler aksanı ile konuşma zamanı. Biraz soğuk ama açık ve berrak.

Bilim, felsefe ve sanatı birbirlerine kavuşturma iddiasına cüret eden, bir tür deneme tarzında kaleme alınan bu kitap çalışması, temelde 'İstanbul güzel bir şehirdir' kabulü ile bu güzelliğin, tarih içinde ve toplumlar geçidinde kültürel birikimle oluştuğu gerçeğine yaslanmaktadır. Pagan çağından, Roma, Doğu Roma (Bizans) ve Osmanlı medeniyet anlayışından süzülerek gelen şehir silueti, Cumhuriyet Türkiye'sinde -bir kırılma noktası olarak- 1950'li yıllarda yaşanan kültürel değişim süreci sonunda ciddi tahribata maruz kalmıştır. Söz konusu tahribatın görünen yüzü tarihî kent dokusunda izlenirken, görünmeyen yüzü, kültürel derinlik noktasında olup, kenti zamanla terke maruz bırakılan özgün İstanbul kültürü ve estetiğinde saklıdır. Bu kitapla okuyucularda İstanbul kültürüne ait farkındalık bilincinin geliştirilmesi ve İstanbul'da erişilen noktada, yerel otoritenin ana gündemini oluşturan kentlilik meselesinin nasıl çözümlenebileceği yönünde zihinsel egzersiz pratiğinin kazandırılması hedeflenmektedir.

Yaşanılan çağın, şehrine karşı sorumluluk taşıyan bir bireyi olarak, akıl ve duygu süzgeci ile yıkanıp süzülen kısa yazı ve hikâyecikler, yazarın fotoğraf kareleri, seçtiği şiirlerle desteklenmektedir. Karşıt düşünme biçimini karşılıklılık ilkesi ile yumuşatan ve derinleştiren diyalog yöntemi tercihinden doğan ve gelişen tartışma ve yorumlar bütününün, görsel ve şiirsel ifade biçimleri ile anlamını daha iyi ifade edebileceği ümit edilmektedir.

İstanbul'a atfedilen, düşünsel ve duygusal egzersizler öneren bu kitapta, 'Derleme Yazılar' adı altında, yazarın daha önce yayınlanmış yazılarından bazıları ilave edilmiştir. Bu yazılar, kitabın özgün kısmı ile konu bütünlüğü açısından benzerlik taşıyan niteliktedir. Bu bağlamda

temel olarak insan, şehir/kent, değerler, gündelik yaşam ve kuramsal boyut konuları ele alınmaktadır.

Ardı ardına sorular yağdıralım zihinlerimize ve gönlümüze bir merak düşürelim. Ve perde aralansın usulca. Bencilliği bir hamlede aşarak, eski İstanbullular gibi söyleyelim bir kez daha.

Lütfen, önden buyurunuz!

Eyüp Sultan’da eski bir ahşap kapı

Bahar-ı neyleriz ol gül-izar-ı gonce-femin
Gülüp açılması bin nevbahara değmez mi?
Nailî-i Kadîm

Kentte Gündelik Yaşam ile Şehirde Günlük Hayat Arasındaki Fark/lar Üzerine

HATIRINI saydığım bir arkadaşımın, bu kitabın adına 'Şehirde Gündelik Hayat' denmesi önerisi üzerine konuştuk, oldukça yüzeysel olarak tartıştık. Bu önerisi aslında gündelik yerine günlük ifadesi ile iç tutarlılığı yansıtırdı. Tarım toplumunun organik olarak ürettiği ölçüleri sanayi devriminin mekanik çarkı öğütürken, siluette izlenen şehir formu, kente doğru dönüşmüştü. Bu kent görünümünün altında onun işleyişini betimleyen ritim ve ritim duygusunun belirleyici gücü ise hümanitenin övdüğü ve de kutsadığı aklın başarma gücü, doğal hakkı sayarak doğayı, insanı ve saatleri kendine göre ayarlamıştı. Artık günün/güneşin ilk ve son ışıkları değil yani *gün* değil, mekanik çarkın çalıştığı *gündelik* anlayış ve kavrayışı ortaya çıkmıştı. İş başı ve işin başı ile günün doğuşu ve doğurtucusu ne kadar farklılaşabilirse bir o kadar makas açılır bu deyişler arasında. Böylece eskilerin

o tarz-ı hayat dedikleri şey life style'a veya yaşam şekli'ne dönüşüverir birden. Tutarlı ve kimlikli olmak gibi onurlu bir tavır adına bugünden bir miktar kaçıp, saklanıp, bir şeylere sığınabiliriz bir süreliğine, masum bir çocuk gibi. Ama bunu asla tamamen göz ardı edemeyiz ve de etmemeliyiz, bir yetişkin sorumluluğu olarak. Küçük kaçışların sunduğu özgürlükler ile yaşanan çağ ve mekânla uzun soluklu mesafeler bir çocuğu büyütürken, sorumlu birer yetişkin olarak bizleri ve toplumumuzu kendimizden uzaklaştırır ve küçültür aslında. Yeniyi kullanmak ve tercih etmek bir modaya uyuş gibi geçici bir heves olarak da yorumlanabilir. Bizim tercihimiz gerçekçi olarak ve yaşanılan zaman ve zemini veri kabul ederek, geçici olmayan ve kalbe sığmayanı aramaktan ibarettir. İnancımız odur ki, kelime oyunları ile kendimizi daha iyi hissetmek adına yine aynı kendimizden kaçmamalıyız daha fazla.

Bu basit açıklamaların ötesinde bir idea ve bir öz olarak, bir şehir kavramımız ve gerçekliğimizin olduğunun bilincindeyim. Ama onun yaşarlığı ve oluşturulması, büyük bir meydan okumanın ifadesi bir direniş kadar, yüzleşme halkalarından oluşan bir tespihi bırakıyor ellerime kadim bir emanet olarak. Önce yaşayan söyleyişlerinden başlayarak kelimeleri birbirileriyle doğru olarak konumlandırmak ve bir cümle kurmak, bu cümleyi yavaş yavaş ayağa kaldırmak ve gözlerinin içine bakarak, bir çırpıda ruhunu tutarak onu okumaya çalışmak çabası, ateşte daha çok yanmalı ve pişmeye durmalı. Ardından bu lezzet, sıcacık kadın elinde ikram edilmeli, bir sanıdan ibaret olan dünyaya ve dünya ehline. Dosta düşmana karşı, yalnızca sevgi ve samimiyetle takdim edilmeli bir armağan olarak, biricik gerçekliğin/gerçekliğimizin onuruna.

Can Fani / Hüvel Baki

Dünyalıkları fanilik şanına yakışır bir mezara
Karanfil niyetine dikip bolca sulamak
Gözyaşı ile aşmak yanağın yamaçlarını
Sual ile cevabı bir köprüde kavuşturmak
Sükûnetin bağrından yükselen aşk
Her cilvesine bir nefeslik varlık belirtisi
Hu ismi olsun
Rüzgârla karışsın kaybolsun kâinatın ufkunda
Böylece var olsun
Körpecik fidanlar çiçeğe dursun